

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

26 mars 2019
1 (8)
Dnr7.5.2-2018:863

Delredovisning av uppdrag Stöd för utveckling av introduktionsprogram

Dnr1.1.2-2018:1267

Härmed redovisas uppdraget U2018/02960/S givet i regleringsbrevet 2018.

Sammanfattning

I denna delredovisning redogörs för genomförandet av uppdraget Stöd för utveckling av introduktionsprogrammen och den centrala roll som plan för utbildningen och den individuella studieplanen har i den lokala utvecklingen av introduktionsprogram. Utmaningen ligger i att koppla samman den statliga styrningen med de lokala skolkulturernas utvecklingsbehov. Skolverket har deltagit i och organiserat seminarier, samråd och workshops runt om i landet, uppdaterat Skolverkets webbplats och bidragit till att kunskapen om hur den statliga styrningen och den lokala utformningen av introduktionsprogrammen ska kunna mötas.

Skolverket har genomfört en pilotverksamhet där undervisningsråd från Skolverket fungerade som introduktionsprogramutvecklare hos en huvudman. Syftet med pilotverksamheten var att öka förståelsen för huvudmannens utmaningar i att utveckla introduktionsprogrammen och därmed kunna utforma innehållet i en webb-utbildning till stöd för kommande introduktionsprogramsutvecklare (IM-utvecklare). Erfarenheter från pilotstudien visar vikten av att de lokala behoven identifieras och att mandat finns att genomföra förändringar i verksamheten.

Det är angeläget att huvudmannen får stöd i att formulera verksamhetens mål och att analysera verksamhetens behov i syfte att öka progressionen och skapa bättre möjligheter för elever på introduktionsprogrammen att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning.

Ett utvecklingsområde som identifierats är bedömning och uppföljning av den nyanlända elevens lärande innan eleven uppnår godkända betyg. Språk- och kunskapsutvecklingen behöver synliggöras och följas upp i ett tidigt skede. Detta för att lärare, rektorer och huvudmän ska kunna ha möjlighet att lättare inkludera nyanlända elever i det systematiska kvalitetsarbetet. Det är en utmaning för många huvudmän att kunna följa upp elevens lärande på ett annat sätt än genom meritpoäng och betyg.

Under 2019 kommer Skolverket att arbeta fram en webbutbildning som dels kommer att öka kunskapen om styrning av introduktionsprogrammen och dels fungera som processtöd för kommande IM-utvecklare. Skolverket planerar för att använda webbutbildningen som fortsatt stöd för IM-utvecklare och för att möta målgruppens behov. Skolverket kommer i det fortsatta arbetet att i ökad utsträckning samordna arbetet med och dra nytta av de erfarenheter som gjorts genom de redan befintliga nationella apl-utvecklarna.

1. Inledning

Härmed delredovisas uppdraget Stöd för utveckling av introduktionsprogram.

För att öka progressionen och skapa bättre möjligheter för elever på introduktionsprogrammen att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning har Skolverket i uppdrag att stödja huvudmän och rektorer i att stärka gymnasieskolans introduktionsprogram genom s.k. introduktionsprogramsutvecklare.

2. Bakgrund

Uppdraget genomförs mot bakgrund av vad som föreslagits i betänkandet, En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning¹.

I Skolverkets beredning av uppdraget framkom att huvudmän och rektorer inte alltid har kännedom om hur skollag, gymnasieförordning och läroplan speglas i de dokument som styr introduktionsprogrammen. I beredningen beslutades därför att IM-utvecklarnas uppdrag skulle utgå från att stödja huvudmännens ansvar att upprätta en plan för utbildningen, få ökad kunskap om den inledande och fortlöpande bedömningen av elevers parallella språk- och kunskapsutveckling samt upprätta rutiner för individuella studieplaner. I Skolverkets beredningsarbete framkom också att det finns generella problem som t.ex. det systematiska kvalitetsarbetet där styrning av introduktionsprogrammen är i behov av utveckling². Problematiken visade sig vara mer påtaglig på språkintröduktion där det finns en mångfald av utmaningar. Bland annat handlade det om att eleverna ofta erbjuds kollektiva lösningar för en mycket heterogen grupp. Dessutom är språkintröduktion det största intröduktionsprogrammet sett till antalet elever och det program inom vilket huvudman, rektor och lärare har störst behov av stöd för att kunna bemöta nyanlända elevers olika behov och förutsättningar.³

Skolverket valde att under hösten 2018 genomföra en pilotverksamhet där undervisningsråd från Skolverket fungerade som IM-utvecklare hos en huvudman. Syftet var att genom piloten öka kunskapen och förståelsen för huvudmännens

---

¹ SOU 2016:77

² Skolinspektionens granskningar 2018, 2017, 2016

³ SOU 2016:77

utmaningar att utveckla introduktionsprogrammen och därmed bättre kunna anpassa en kommande webbutbildning och stöd till kommande IM-utvecklare. Syftet var också att under tiden för pilotverksamheten ta fram utbildningsunderlag till webbutbildningen med processtöd till lokala, regionala eller nationella IM-utvecklare. Erfarenheter från pilotstudien visar att IM-utvecklare behöver ha ökad kunskap om den individuella studieplanen och plan för utbildningen och hur de är tänkta att fungera för att kunna stödja huvudmännen att utveckla introduktionsprogrammen.

3. Genomförande

Skolverkets IM-utvecklaruppdrag genomförs med syfte att öka kunskapen om hur den statliga styrningen kan möta huvudmännens tolkning av sitt lokala uppdrag och hur de tillsammans kan verka för elevers lärande.

3.1 Erfarenhetsutbyte och kunskapsspridning

Under 2018 och 2019 har Skolverkets IM-utvecklare:

- Deltagit i, organiserat och tagit del av utvärderingar efter en fördjupningskonferens, fyra regionala utvecklingscentra samt fyra regionala samordnar-konferenser,
- organiserat ett samråd om den inledande och fortlöpande bedömningen med syfte att ta del av verksamhetsexempel på hur huvudmän kan följa upp nyanlända elevers parallella språk-och kunskapsutveckling på alla nivåer i styrkedjan,
- påbörjat ett nätverk med huvudmän som har identifierat IM som ett utvecklingsområde,
- organiserat en intern referensgrupp i syfte att skapa en gemensam kunskapsbas för att öka tydligheten i Skolverkets kommunikation kring IM-programmen.

Sammanlagt har Skolverket mött 515 huvudmän, skolchefer, rektorer och andra personer som arbetar med det strategiska arbetet med att utveckla introduktionsprogrammen. Erfarenheterna av detta har bidragit till att bygga en kunskapsgrund till Skolverkets kommande webbutbildning med processtöd.

3.2 Skolverkets webbstöd

Skolverket har uppdaterat skolverket.se med beskrivande texter och visuellt stöd (infografik) som utgår från skollag, förordning samt de dokument som styr introduktionsprogrammen -plan för utbildning, individuella studieplaner och bedömning och uppföljning av nyanlända elever. Det systematiska kvalitetsarbetet är i fokus som stöd i den lokala verksamhetsutvecklingen. Webbstödet på skolverket.se bidrar även till kunskapsspridning av den reglering som styr introduktionsprogrammen.

3.3 Pilotarbete i dialog

Skolverket har under hösten 2018 utfört ett pilotprojekt med mål att:

- **Undersöka och upptäcka**

Skolverket har arbetat i dialog med den kommunala arbetsgruppen, bestående av gymnasiestrateg på förvaltningsnivå och rektorer för samtliga introduktionsprogram. Skolverket har tagit del av pilotkommunens utmaningar när de förankrar och utformar lokala dokument och rutiner för introduktionsprogrammen som en del av det systematiska kvalitetsarbetet.

Skolverket har utgått från att en ökad kunskap kring hur allt hänger ihop, hela styrkedjan, kan bidra till att bl.a. motverka ”inlåsningseffekten” av elever på introduktionsprogrammen. Om till exempel elevens utbildningsmål framgår i den individuella studieplanen kan lärare, rektorer och huvudmän bättre bedöma och följa upp elevens resultat i förhållande till verksamhetens genomförda åtgärder. Ett annat exempel är bedömningen och uppföljningen av den nyanlända elevens faktiska språkliga progression, från nybörjarnivå i svenska till avancerad nivå, som behöver synliggöras och följas upp i hela styrkedjan så att tidiga stödåtgärder kan erbjudas.

- **Utforma, testa och få respons**

Fokus har lagts på att ta fram underlag för huvudmän att ta fram plan för utbildning och individuella studieplaner, eftersom dessa anger ramar och är ett stöd för den lokala utvecklingen dvs. uppföljning av utbildningen på introduktionsprogrammen. Huvudmannen får stöd i att formulera verksamhetens mål och analysstöd genom effektkedjan som modell. Effektkedjan beskrivs som ett stöd i arbetet med att analysera och planera förändringar utifrån de identifierade lokala behoven.⁴ Stödet består i att visualisera det tänkta sambandet mellan aktiviteter å ena sidan och resultat och effekter å den andra - det vill säga den förändring som insatserna i verksamheten är tänkta att åstadkomma. För att kunna erbjuda analysstöd och öka förståelsen för huvudmannens kvalitetsarbete, har Skolverkets IM-utvecklare presenterat och tagit del av forskning kring att leda förändringsarbetet.⁵

Att utveckla introduktionsprogrammen ställer höga krav på själva förändringsprocessen och ju mer omfattande förändring av nuvarande praxis som står för dörren desto viktigare är det att nogsamt planera och leda förändringsprocessen ända in i mål. Målet är att kunna erbjuda effektiva verktyg att använda i skolor och i huvudmännens arbete med förändringsledning och kvalitetsarbete.⁶

---

⁴ Skolverkets lärportal (2018) *Effektkedja* Ageliii Genlott A. och Hylén J. I: Del 2 Leda förändring.

⁵ Processen i sig refereras till *Diffusion of Innovations* (Rogers, 1962, 2003) som används i planeringsstadiet för att kunna analysera egenskaperna hos själva förändringen. Effektkedjan som modell är hämtat från utvärderingsforskningen (refererad till Huey-Tsyh Chen (1990). *Theory-Driven Evaluation*, Howard White (2009). *Theory-based impact evaluation: principles and practice*, och Sue C. Funell och Patricia J. Rogers (2011). *Purposeful program theory: Effective use of theories of change and logic models*.

⁶ Skolverkets lärportal (2018) *Effektkedja* Ageliii Genlott A. och Hylén J. I: Del 2 Leda förändring.

3.4 Webbutbildning på Skolverkets utbildningsplattform

För att erbjuda ett långsiktigt och brett stöd för kommande IM-utvecklare har Skolverket valt att ta fram en webbutbildning som riktas till IM-utvecklare eller till huvudmän, rektorer och andra personer som arbetar med att utveckla introduktionsprogrammen. Den kommer att lanseras under senare delen av 2019 på Skolverkets utbildningsplattform och är tänkt att erbjuda dels information om hur introduktionsprogrammen styrs men också processtöd med undervisningsmaterial för introduktionsprogramsutvecklare.

Webbutbildningen består av en inledning där det förklaras hur alla delar hänger ihop, ett snabbspår med en sammanfattning i punktform samt fristående avsnitt kring de dokument som styr introduktionsprogrammen. Varje avsnitt ska kunna användas separat eller tillsammans i ett kollegialt lärande med ett formativt förhållningssätt. Utbildningen ska vara multimodal så att den ger både visuellt- och auditivt stöd.

- **Lärandemål**

Skolverket har strukturerat webbutbildningens lärandemål utifrån; kunskap om vad som ska göras, varför det ska göras och hur det kan göras.

Kunskap om vad dokumenten som styr introduktionsprogrammen, plan för utbildning, individuell studieplan och fortlöpande bedömning är, vad de bör innehålla och hur de samverkar för en rättssäker utbildning.

- Kunskap om hur en plan för utbildning kan utarbetas på huvudmannanivå. Det tydliggör målsättning och viljeriktning och anger syfte, huvudsakligt innehåll och längd för utbildningen inom introduktionsprogrammen.
- Kunskap om hur individuella studieplaner upprättas utifrån elevernas utbildningsmål, baserade på elevers förutsättningar och behov.
- Kunskap om hur den fortlöpande bedömningen kan genomföras.

Kunskap om vikten av att hela styrkedjan är involverad.

- Kunskap om hur styrkedjan kan involveras.

Kunskap om vikten av uppföljning

- Kunskap om hur uppföljningen kan genomföras.

[https://larportalen.skolverket.se/#/modul/6-styrning-ledning/Alla%20skolformer/602-Skolverkets uppdrag att bedriva nationella utvecklingsprogram U2015/00299/S](https://larportalen.skolverket.se/#/modul/6-styrning-ledning/Alla%20skolformer/602-Skolverkets%20uppdrag%20att%20bedriva%20nationella%20utvecklingsprogram%20U2015/00299/S)

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/kompetensutveckling/introduktion-till-styrning-av-skolan>

Skolverkets utbildningsportal (2018) Kvalitetsverkstad

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/kompetensutveckling/kvalitetsverkstaden>

4. Slutsatser och framåtblick

4.1 Erfarenheter

Skolverket har fått erfarenheter och lärdomar som bygger på observationer under pilotarbetet, dialog i Skolverkets arbetsgrupp, reflektionssamtal med gymnasiestrateg i pilotprojektet samt dokumentstudier före och efter pilotverksamheten under hösten 2018.

Det är viktigt att formulera ett önskat läge och sätta upp tidsintervaller

Skolverket fick en positiv erfarenhet av att se hur behoven i förhållande till de förväntade effekterna blev synliggjorda och fick relevans i en effektkedja. Det blev tydligt hur de olika nivåerna i styrkedjan behöver samverka för att uppnå verksamhetens önskade läge. Erfarenheten av att arbeta med effektkedjan som modell och i det arbetet kunna se om det finns risk att verksamheten upprepar åtgärder som inte leder till ökad måluppfyllelse och därmed får samma resultat som tidigare, gav utrymme till många reflektioner för det fortsatta arbetet.

Det är viktigt med dialog som förutsättning för skolutveckling

Skolverkets erfarenheter av att delta i samtal mellan skolledare och gymnasiestrateg är positiva. Genom att lyfta fram verksamhetsmål i förhållande till elevernas utbildningsmål och hur dessa stämmer överens med vilket innehåll kommunen erbjuder elever på introduktionsprogrammen kunde Skolverket och pilotkommunen föra ett resonemang kring utveckling av elevernas förutsättningar för lärande.

Det är viktigt att använda plan för utbildning och individuell studieplan som förutsättning för verksamhetsutveckling

Goda erfarenheter av att leda processen där de dokument som styr introduktionsprogrammen får en naturlig roll som förutsättning för utveckling av introduktionsprogrammen dvs utgör underlag för uppföljning och utvärdering inom ramen för det lokala systematiska kvalitetsarbetet där elevernas lärande och mål med utbildning är i fokus. Skolverkets upplevelse är att det synliggjorde hur verksamheten kan organiseras utifrån elevernas förutsättningar och behov, istället för en verksamhet med kollektiva lösningar där elevernas behov får anpassas efter organisationen.⁷

4.2 Lärdomar

---

⁷ Skolinspektionens kvalitetsgranskningar 2018, 2017, 2016.

26 mars 2019

7 (8)

Dnr Dnr7.5.2-2018:863

Bedömning och uppföljning av nyanlända elever på introduktionsprogram är en utmaning för många huvudmän och kan i sämsta fall bidra till att skapa en inlåsnings-effekt som strider mot principerna i det statliga uppdraget. Att bedöma och följa upp nyanlända- och flerspråkiga elevers språk- och kunskapsutveckling är nödvändig för att planera för en utbildning som baseras på elevens förutsättningar och behov. I det arbetet är rutiner för dokumentation en viktig del. Ytterligare en aspekt som Skolverket reflekterade över var att huvudmän kan ha låst sig med avtal med olika digitala program som inte kommunicerar med varandra och i det lokala systemet försvårar uppföljning av elevernas skolresultat.

Att analysera från ett inifrånperspektiv kan vara svårt. Det kan vara lätt att bli blind och överväldigad av utmaningarna. Den undermåliga måluppfyllelsen på introduktionsprogrammen förklarades i Skolverkets pilotkommun inledningsvis utifrån två olika perspektiv:

1. Samhällets utmaningar som kommunens sammansättning av invånarnas socioekonomiska faktorer, låg utbildningsnivå, kriminalitet, droganvändning, hög arbetslöshet.
2. Elevernas brister, låg studiemotivation, hög elevfrånvaro, psykisk ohälsa.

Många tidigare och pågående insatser i pilotkommunen riktar in sig på att hjälpa ungdomarna att bryta en negativ trend. Insatser med polisen och resurser från elevhälsa pågår för att motverka kriminalitet, psykisk ohälsa och öka elevnärvaron.

Pilotverksamheten handlade om att se om samverkansformen kunde bidra till att huvudmän får en ökad förståelse för den centrala roll som dokumenten som styr introduktionsprogrammen har och hur de kan fungera som underlag för verksamhetsuppföljning i det lokala kvalitetsarbetet. Det blir ett sätt för huvudmän att tidigt upptäcka och erbjuda stöd till de elever som är i riskzonen för att inte få godkända betyg.

Med det långsiktiga stödet för utveckling av introduktionsprogrammen och kommande IM-utvecklare samt webbstöd och webbutbildning, kan myndigheten bidra med att stödja och vägleda huvudmän och synliggöra nyttan med att använda tydliga och konkreta mål för både introduktionsprogrammets plan för utbildning och elevens egna utbildningsmål i de individuella studieplanerna.

Under processens gång uppmärksammades Skolverket på hur uppföljning av elevernas skolresultat skulle kunna ske med andra mått än huvudmännens befintliga kvantitetsmått som meritpoäng och höga betyg. Skolverkets IM-utvecklare problematiserade olika aspekter av nyanlända elevers lärande t.ex. bedömning och uppföljning. Skolverkets stödmaterial Bygga svenska och Kartläggningsmaterial steg 3 behöver spridas och sättas i ett sammanhang. Skolverket har organiserat ett minisamråd för att få hjälp med fler konkreta exempel på hur uppföljning av nyanlända elever kan se ut.

4.3 Skolverkets fortsatta arbete

Under 2019 kommer Skolverket att ta fram en webbutbildning som dels kommer att öka kunskapen om styrning av introduktionsprogrammen och dels fungera som processtöd för kommande introduktionsprogramsutvecklare. Webbutbildningen främjar ett kollegialt lärande och är tänkt att lanseras under senare delen av 2019.

Skolverket planerar för att använda kommande webbutbildning som fortsatt stöd för att stödja IM-utvecklare och möta målgruppens behov. Skolverket kommer i det fortsatta arbetet att i ökad utsträckning samordna arbetet med och dra nytta av de erfarenheter som gjorts genom de redan befintliga nationella apl-utvecklarna.

Skolverket har en pågående samordning mellan detta uppdrag och uppdraget att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända barn och elever och vid behov för barn och elever med annat modersmål än svenska (U2018/00404).